

2-казус

2. Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг 1997 йил 29 августдаги 466-I-сон қарори билан тасдиқланган “Жамиятда ҳуқуқий маданиятни юксалтириш” миллий дастури мустақил Ўзбекистон тарихида қабул қилинган норматив-ҳуқуқий жиҳатдан жамиятда ҳуқуқий маданиятни оширишга қаратилган дастлабки ҳужжатдир.

Шунингдек, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 9 январдаги ПФ-5618-сон Фармони билан тасдиқланган “Жамиятда ҳуқуқий маданиятни юксалтириш концепсияси” бу борадаги ўзида замонавий ёндашувларни қамраб олган норматив-ҳуқуқий ҳужжат ҳисобланади.

Аҳолининг ҳуқуқий билимларини оширишга доир вазифаларга умумий тус берилиши, уларни амалга оширишнинг аниқ таъсирчан механизмини яратиш нуқтаи назаридан юқорида келтирилган икки норматив-ҳуқуқий ҳужжатни таҳлил этинг. Асосий мисоллар ёрдамида фикрингизни асосланг.

Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг қарори билан танишиб чиқадиган бўлсак бир қатор долзарб ва асосли масалаларни кўришимиз мумкин бўлади. Масалан мазкур қарор билан Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлигига:

-аҳолининг, ҳуқуқий муҳофаза қилувчи органлар ходимларининг, мансабдор шахслар ва мутахассисларнинг ҳуқуқий маданиятини ошириш, адвокатлар бюрolari, ҳайъатлари ва фирмаларини, шунингдек юристларнинг маслаҳат бериш ва маърифат ишлари билан шуғулланувчи турли жамоат бирлашмаларини қўллаб-қувватлашга қаратилган ишлар мувофиқлаштирилишини таъминласин;

юристларни тайёрлаш, қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини оширишни такомиллаштирсин;

қонун ҳужжатларини фуқароларга, маҳаллий давлат ҳокимияти органларига, судлар, адлия органлари, жамоат бирлашмалари ва фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари, шунингдек бошқа корхоналар, муассасалар ва ташкилотларга ўз вақтида етказсин;

аҳолига адвокатлик ва нотариал хизмати кўрсатишни, айниқса қишлоқ жойларда кенгайтириш чораларини кўрсин.

Ўзбекистон Республикаси Халқ таълими вазирлиги ва Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги манфаатдор вазирликлар ва идоралар билан биргаликда:

мактабгача тарбия муассасалари, умумий ўрта мактаблар, академик лицейлар, касб-хунар коллежларида ва олий ўқув юртларида ҳуқуқий таълим ва ҳуқуқий тарбия бўйича ўқув дастурлари ҳамда услубий тавсияномалар ишлаб чиқирилишини таъминласинлар;

таълим муассасаларида адлия, прокуратура, ички ишлар органлари ходимлари, бошқа мутахассислар иштирокида ўқув машғулотлари ўтказилишини ташкил этсинлар;

юридик фанлари тестлар ва давлат имтиҳонлари тизимига киритиш масаласини кўриб чиқсинлар;

педагоглар ва тарбиячиларнинг ҳуқуқий маданиятини ошириш учун таъсирчан чоралар кўрсинлар;

юридик ўқув юртларига чет элдаги ўқув марказлари, таниқли ҳуқуқшунос олимлар билан алоқа боғлашда ёрдам берсинлар деб вазифалар белгиланган.

Мана орадан 22 йил вақт ўтгандан кейин президент фармони қабул қилинди. Бу орада албатта ёзиб тугатиб бўлмайдиган ишлар амалга оширилган шубҳасиз, лекин самараси қандай бўлгани ўзингизга ҳавола.

Демак ҳуқуқий онг ва ҳуқуқий маданиятни ва бу борадаги билимларни ошириб бориш ҳамма вақт ҳам ўз долзарблигини йўқотмайди. Президентимиз фармонларида Инсон ҳуқуқ ва эркинликларига ҳурмат муносабатини шакллантиришга, аҳолининг ҳуқуқий онги ва ҳуқуқий

маданиятини юксалтиришга, жамиятда фуқароларнинг ҳуқуқий саводхонлиги даражасини оширишга тўсқинлик қилувчи бир қатор муаммо ва камчиликлар кўрсатиб ўтилган. Ҳуқуқий маданиятни юксалтиришда энг аввало, ҳуқуқий таълим ва тарбия борасидаги ишлар тизимли ва узвий олиб борилмаётганлиги, узоқ йиллар давомида бу масала ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлар ва айрим давлат органларининг иши сифатида қараб келиниб, бунда оила, маҳалла ва фуқаролик жамияти бошқа институтларининг иштироки етарлича таъминланмаганлигини, ёшларнинг ҳуқуқий тарбиясига салбий таъсир кўрсатувчи омилларга нисбатан ҳуқуқий иммунитетни шакллантириш, ҳар бир шахсда қонунларга ва одоб-ахлоқ қоидаларига ҳурмат, миллий кадриятларга садоқат, ҳуқуқбузарликларга нисбатан мурасасизлик ҳиссини уйғотиш ишига комплекс тарзда ёндашилмаганлиги ҳамда ҳуқуқий онг ва ҳуқуқий маданиятни юксалтиришда шахсий манфаатлар ҳамда жамият манфаатлари ўртасидаги мувозанатни сақлаш ғояларини аҳоли онгига сингдириш ишларининг етарли олиб борилмаслиги ҳам қонун устуворлигини таъминлашга ўзининг жиддий салбий таъсирини кўрсатаётганлиги айтиб ўтилган.

Даврнинг ва берилган имкониятларнинг ўзи ҳозирги глобаллашув, илмий-техник тараққиёт даврида аҳолининг ҳуқуқий онги ва ҳуқуқий маданиятини юксалтиришнинг инновацион усулларида, тарғиботнинг илғор ва таъсирчан воситаларидан, хорижий давлатларнинг бу борадаги ижобий тажрибаларидан етарли даражада фойдаланмаётганлигимиз кўрсатиб берди. Фармон асосида аҳолининг ҳуқуқий онги ва ҳуқуқий маданиятини юксалтиришга доир ишлар самарадорлигини янада такомиллаштириш, фуқароларнинг ижтимоий-сиёсий ўзгаришлар билан уйғун равишда ҳуқуқий билимларини ошириб боришнинг замонавий усуллари жорий этиш, шунингдек, аҳолини, айниқса, ёшларни зарарли ахборотлардан ҳимоя қилиш бўйича мустаҳкам ҳуқуқий иммунитетни шакллантириш мақсадида Адлия вазирлиги жамиятда ҳуқуқий онг ва ҳуқуқий маданиятни юксалтириш соҳасида мувофиқлаштирувчи Давлат органи этиб белгиланган.

Бундан ташқари, аҳолининг ҳуқуқий билимлари етарли эмаслиги, давлат органларининг қонунга ҳилоф қарорлари устидан судга шикоят қилиш имкониятидан деярли фойдаланмаслиги мансабдор шахслар томонидан фуқароларнинг ҳуқуқлари ва қонуний манфаатлари камситилиши ҳолатларининг вужудга келишига сабаб бўлаётганлигини инобатга олиб, тегишли давлат органларига аниқ вазифалар юклатилган. Шунингдек, фармон билан “Жамиятда ҳуқуқий маданиятни юксалтириш” концепцияси қабул қилиниб, унинг асосий вазифа ва мақсадлари, асосий йўналишлари кўрсатилган ва Концепцияни самарали амалга ошириш бўйича “Йўл харитаси” ишлаб чиқилган. “Йўл харитаси”га 88 та банд киритилган бўлиб, барча соҳаларда ҳуқуқий онг ва ҳуқуқий маданиятни юксалтиришга қаратилган ҳамда жамиятда ҳуқуқий онг ва ҳуқуқий маданиятни юксалтириш “шахс - оила - маҳалла - таълим муассасаси - ташкилот - жамият” принципи бўйича тизимли ва узвий ташкил этилиши назарда тутилган.

Бугунги кунда Адлия органлари томонидан ҳуқуқий онг ва маданиятни юксалтириш, аҳолига жойига чиққан ҳолда текин ҳуқуқий тушунтириш ва дуч келаётган муаммоларни қонуний ечимини кўрсатиш бўйича бир қатор ишлар амалга оширилаётганлигини оммавий ахборот воситалари ва қайси биримиз реал ҳаётда кўриб гувоҳи бўлмоқдамиз. Тўғри бунинг учун вазирликда етарли тажриба ва салоҳият мавжуд. Бунга яққол мисол

- Ҳуқуқий сиёсат тадқиқот институти
- Интеллектуал мулк агентлиги
- Давлат хизматлари агентлиги
- Адлия органлари ва муассасаларида ахборот-коммуникация технологияларини ривожлантириш маркази
- Юристар малакасини ошириш маркази
- Тошкент давлат юридик университети
- Х.Сулаймонова номидаги Республика суд экспертиза маркази
- Тошкент давлат юридик университети қошидаги Академик лицей
- “Адолат” миллий ҳуқуқий ахборот маркази

- “Инсон ва қонун” ҳуқуқий газетаси
- “Huquq va burch” ижтимоий-ҳуқуқий журнали ва бошқа муассасаларнинг фаолият юритаётганидир.

Бугунги кунда асосий эътибор ёшларга қаратилмоқда. Бундан кўзланган мақсад мамлакатимизда олиб борилаётган ҳар томонлама ва кенг кўламли ислохотлар жараёнида ёшларнинг иштирокини янада фаоллаштириш, ёш авлод вакиллари қонунга ҳурмат руҳида тарбиялаш, турли зарарли иллат ва ёд ғоялар таъсиридан ҳимоялаш, ёшларнинг ҳуқуқий онги ва маданияти, билимлари ва масъулиятини мунтазам ошириш билан бирга мамлакатимизда бўлаётган ҳар бир ҳолатга онгли равишда қилаётган ҳаракатини англаган ҳолда нафақат қатнашиш балки жўяли фикр билдиришини таъминлашдир.

Жамият демократия йўлдан жадал ривожланиши ва бу борада амалга оширилаётган ислохотларнинг муваффақияти кўп жиҳатдан фуқароларнинг ҳуқуқий онги ва ҳуқуқий маданияти даражасига чамбарчас боғлиқлиги ҳеч кимга сир эмас. Барча давлатларнинг фуқаролари шу жумладан юртимиз фуқаролари ҳам ўз ҳуқуқ ва бурчларини ҳамда масъулиятини билиши ва бунга ҳаётий эҳтиёж сифатида қарамоғи шарт.

2017-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича Ҳаракатлар стратегиясида аҳолининг ҳуқуқий онги ва ҳуқуқий маданиятини юксалтириш қонун устуворлигини таъминлаш ва суд-ҳуқуқ тизимини янада ислоҳ қилишнинг асосий вазифаларидан бири этиб белгиланганлиги ҳам масала жиддийлигини кўрсатади.

Шахсий манфаатлар ва жамият манфаатлари ўртасидаги мувозанатни сақлаш ғояларини аҳоли онгига сингдириш ишлари етарли эмаслиги — қонун устуворлигини таъминлашга салбий таъсир этмоқда. Оммавий ахборот восилари Давлат раҳбари сиёсий иродаси туфайли ривожланишда давом этмоқда. Лекин масаланинг бошқа томони, анча билим ва тажрибага эга бўлган мансабдор шахслар томонидан фуқароларнинг ҳуқуқлари камситилишига оид ҳолатлар ҳақида ҳам ёритилиб борилмоқда. Салбий

ҳолатларнинг асл сабаби фуқароларда ҳуқуқий билим етишмаслигига бориб тақалади.

Бу мавзуда жуда узоқ фикр юритиш мумкин. Лекин иккала ҳужжатнинг яққол сезилиб турган фарқи бири ҳужжатда ёзилиши бўйича туриши иккинчиси эса тез фурсатда тўлақонли амалга оширилишида деб биламан.

Бугунги кунда барча оммавий ахборот воситалари, ўзини ўзи бошқариш органлари, нодавлат нотижорат ташкилотлари, таълим муассасалари ва бошқа турли жойларда ҳуқуқий онг ва маданиятни ошириш юзасидан кенг қўламли ишлар олиб борилмоқда.

Mening fikrim — Жамоавий мурожаатлар портали (www.meningfikrim.uz) мавжудлиги ва Президент ҳамда Ҳукумат томонидан қабул қилинаётган ҳужжатлар лойиҳаси оммага эълон қилиниши ва эркин фикр билдирилиши қувонарли ҳолат. Эндиги навбат фуқаролар томонидан асосли ва ўринли фикр билдиришдир. Зеро ҳуқуқий онг ва маданият юксалмас экан давлатнинг юксалиши орқада қолаверади.

Фойдаланилган сайтлар:

1. Lex.uz Ўзбекистон Республикаси Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси
2. Меҳнат ҳуқуқи телеграм канали <https://t.me/mehnathuquqi>